

КЕЗЕМЧЕГЕ КЫМ-ДАА ОНАА ШПААН

Республиканын каттышкан шериг комиссарынын ийини кылдында...

Эртен чылдын шериг кел. диништинин планын көргөсү, Каа-Хем, Биш-Хем, Эрови болгаш Танды районнар 84 хуу күстөгүн...

Чалгыс-ла чыл иштинде «Тыванын аныктарына» мындг жылыгы үш материал үйөн. Мындаг чүүлдер бистик аныктыкка улуг кыра...

Шериг албаны эрттир тургаш, кезектериндегилер солдаттарын сүрүткүш, аларын тенгиз салы...

Ада-иелер ажы-төлүн өскө районга угудуу чорудатарында кортпас боордур. А шерикти чиде бөргө девидеп-ле үнерлер...

Дескен оолдарына чамдыктары бистик комиссарытка ада-иелерине эертти алгаш-ла хун бурда кээп...

Кырган ада-иелер, ажы-төлүгү оолдар Тывага шериг албанын моон солга эрттир болур бе?

Бир чикек, бистик шериг комиссарындагы үш оол келген, аларыны ийини сөрөктөлөр, өскөзи анаа солдат олар үнелээ үш алыг чөктөргө...

Амгы үеде мындг байдал чок. Бичалаа-даа оок артамын удурур органнар өөренип көрүп турар. Силерини салган айтырымнарга хамаарыштыр алыр болза...

Шериг кезектерин калып, чынып кезип тураларга хамаарыштыр чуну чугаалар селдер? Сөөгү үеде ада-иелер оолдарын шериге чорударында коргар азарган...

Ам шериге келдирткен оолдары чамдык кезектерге мөөнөп чорудуп эгелен бис. Чикээлзөргө, Забайкальсктин шериг округунда бир кезеге чамгыс чеге албан эрттирине-биле 150 солдаты чоруттувус...

Шериг кезектерин калып, чынып кезип тураларга хамаарыштыр чуну чугаалар селдер? Сөөгү үеде ада-иелер оолдарын шериге чорударында коргар азарган...

Шериг назымы четпезен аныктар арзынга шериг талаа-биле ажалды күш-тедирине негетинин турар. Аңаа көрдүнгөн акиш-тегерик-даа, шеригтин өөредилге программасы-даа бар...

Чамдык ада-иелер оолдарын шериг келдириштининдегилер чорутпайн турары шын. Мен Тыванын бүгү районуна өрөндү сургакчалан чорудалдым...

Михаил Маркович, бир эвес шериг кезеңи катгаш чорашан солдаттар ийи дугаар барган кезеңиндегилер болза, оларга кандыг кемчег көргүзүп болурул?

Чечен ИРБИЖЕЙ бекесалашкан. Редактор В. Ф. ЧАДАМБА.

МЕЧИ ЧЫЛЫ

(60 ЧЫЛДЫГ ЭРГИЛДЕНИН ТАМЫЛЫРЫ) «Шын» солунун редакциясына Моолдун наймсалды Улан-Батордан чагаа чедип келген.

Моолдун 37ги улуг хааны Лигден 1604-1634 чылдарда үен чыл дургузунда хаан ширээге чаларган. Моолдун артынан улуг чогалчымы Цэндийн Дамдинсүрен.

Моол астроном Гэши Лусанцүтам. Аалдарыг чугаагы Сүм-бө наймы Иш-Балжир. Итали чурукчу, шудуку Леонардо да Винчи. Улуг орус чогаалчы Антон Чехов.

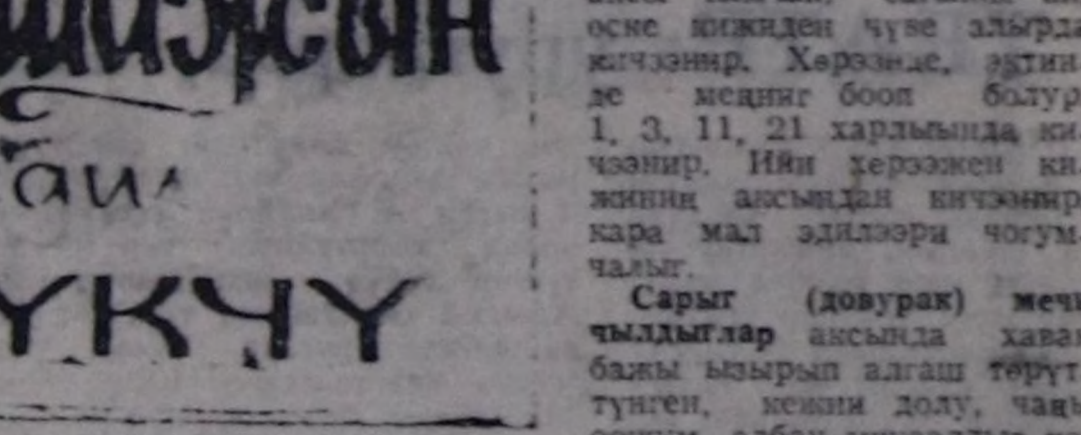
ОҢУ БОЛГАШ МЕНИ Довурак (сарыг) 1908 чыл—2 мек, 1968 чыл—5 мек.

«Шын» солунун редакциясына Моолдун наймсалды Улан-Батордан чагаа чедип келген. «Шин» Эп-өөрлериниң мурунуга холумну камсырлыг (тейлей тудуу—ред.) мөгейни тейлезин.

Моолдун 37ги улуг хааны Лигден 1604-1634 чылдарда үен чыл дургузунда хаан ширээге чаларган. Моолдун артынан улуг чогалчымы Цэндийн Дамдинсүрен.

Моол астроном Гэши Лусанцүтам. Аалдарыг чугаагы Сүм-бө наймы Иш-Балжир. Итали чурукчу, шудуку Леонардо да Винчи. Улуг орус чогаалчы Антон Чехов.

ОҢУ БОЛГАШ МЕНИ Довурак (сарыг) 1908 чыл—2 мек, 1968 чыл—5 мек.

Сес ак мендиглер болза, харлымында овартынар багай чүве кылбас, кара хел кедер, ак мал эдилээр, ак сымта Очур-Маанын ох, чүүр, чүрөгө Дарь-Эх, белези улуг болуур. Олар өскө кижи дуазын үнелес билбес, хей көкөнни чагылытсаар.

ЭРТЕМДЕН ДУГАЙЫНДА

Тыва дылды, оок төөгүзүн сонурган чорур бистик номучуларыгыска турк дылдар талаа-биле эртемден Н. Ф. Катановтун ады таныш, тыва дыл-биле ол атты холбагыштыр турарының чыдагынаарын билдирер.

Тыва телевидениениң «Урнхай—Тыва» телесаналының үнүп эгеленип келдирип билер. Ол дээрге тыва чонга улуг өөрүшкү болбайн ачарлар. Ооң дамчыдылгалары сеткил ханып, сонурган көр-дүр мен.

ЧАА ДАМЧЫДЫЛГА КӨРГӨШ...

Тыва телевидениениң «Урнхай—Тыва» телесаналының үнүп эгеленип келдирип билер. Ол дээрге тыва чонга улуг өөрүшкү болбайн ачарлар. Ооң дамчыдылгалары сеткил ханып, сонурган көр-дүр мен.

демделген соонда, тыва радиоюн журналистеринге партия обкомундан бир улуг дужаалдыг дарга келгеш, бистик чөмөлөп, суртаал номчуп турганын сактып келдим.

Чамдык чыдагыштыр редактор анык журналист Раомир Кууларын тыва шериг ажалды мантааган баар арга чок. Телеаналдын үндүрүлге бурзунгө таарымчалыг кандыр шилди алыр бестин дыка берге, аажок хей уш-ахк негеттинер. Мен ону журналист кижи болганымда, аажок эки билер мен.

Шынында шагаа дээрге, бурунгу шагда бистик ада-өбелериниң байыртан чораш байырлааларыны бирээндир. Шагаа баш улуг, чайына, сүт-саан албөктө, аарык-сарыканы белекел, мал семиз шыырак турда, дөгөрин, элдин жүзүлөп аар турган, Шагаа хүнү келир, аалдарыны улуг, анык кишилер, уруг-лары дууреп, аалдан аалче, адым, бай, дийеи аарыкпын ашы-чөмөңнү эленин дөлгөп, төйдөн чүгүлүп, теек тел, баг хан, кайкы адым, чичи чыгарып дөңшө-ле бар. Ол бүгү аныктар улуг кишилерге укталыг болуру чалган чок.

Канал болдуңу дамчыдылгаларын тыва чонуну аажык-чагыдыларынга, эзу-далларга тураскааткан көргүзүлгө-биле эгелзени конизи, дөңгүл-лаңып чүгө чүгө эки деп санаар мен. Тыва чоңуластуң озагай, араш, чагай чачылдары, уран чүдүлү, ыр-шоору, оон-тоглаазы дөш, оон-лаа өскө дыка солун, акыктыг чүдүдери баштайгы дамчыдылгаларын бөк хере чурттап келген кижи мен бестин дыка хөйүнү билгип алдым. Ажык-биле чугаа-

Манаа хамаарыштыр бир чылын хажуу-ипи театрынга шагаа байырлаам деп дөңгүлөп сөөгү дөртөн чылдар дургузунда бодумуну тыва национал хевини бестин кедеринден ачкочуңу чоралым хөйүн таймылбар-лап турар болгай. Аалдан чылдар үеленде кыдат торгундан дааран тыва хөрөңгү платасын түрдүм, келип чалааш бир төрөлүмө белекке бөлүкчө мен ийин.

Танды районун Бай-Хааста Култура бажынымы улусчу театрының режиссеру Тимур Бай-Каревич Норбузук болгаш выдга агиткультбригаданын методон Альберт Борашович Ондар олар чоңоң чаа республиканын улусчу култура төвүнүн бажынынга «Катык бажы каткан эвес...» деп дуулашынычы, коңу, шоолдуг көргүзүү-биле аалтан келгеш барган.

Шынында шагаа дээрге, бурунгу шагда бистик ада-өбелериниң байыртан чораш байырлааларыны бирээндир. Шагаа баш улуг, чайына, сүт-саан албөктө, аарык-сарыканы белекел, мал семиз шыырак турда, дөгөрин, элдин жүзүлөп аар турган, Шагаа хүнү келир, аалдарыны улуг, анык кишилер, уруг-лары дууреп, аалдан аалче, адым, бай, дийеи аарыкпын ашы-чөмөңнү эленин дөлгөп, төйдөн чүгүлүп, теек тел, баг хан, кайкы адым, чичи чыгарып дөңшө-ле бар. Ол бүгү аныктар улуг кишилерге укталыг болуру чалган чок.

Катык шоодуглуг, дуулашынычы көрүзүлгө бистик үеленде аныктыг: «Катык бажы каткан эвес, каттырарыңар, шоодуңар, катык дээрге каагышылдыр» деп олар концерттин бычкар доозар. Бестин бот-мынчыг артистерин куусалдык-биле концерт доозуру билек, олар биле чугаа-лаштың.

«Альберт Ондар экинчи чугаагына улаштыр күзелни мынчаар илеретти. — Бо концерт ээрге бистин бир дугаар шендел көргүзүүвүс болду турар. Биндүг концертти бис чон мурунуга тургузуп шыдаар бис бе азы чок бе дээш боттарымыстың уран талантымыс кандыг эвес дээш диним бажымы кылып, көрүкчүлөр мурунуга үненип бис.

Index 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. ГАР САНЫ: «Тыва солбаны» № 363305. Тыва Республиканын Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном салымын херектеринин талаа-биле күрүне комитетинин типографиясы. Кызыл, Шетиники болгаш Кравченко кудумчузу, бажы № 1.